

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	8
2. УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОҚИНИ ТАЪМИНЛАШ – ДАВР ТАЛАБИ	14
3. ХОЛМЎМИНОВ Жуманазар Тоштемирович СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	20
4. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна “ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАР” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ “СУБЪЕКТИВ ҲУҚУҚЛАР” БИЛАН НИСБАТИ	31

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

5. БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	37
6. КАЛАНДАРОВА Маликаҳон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА СМАРТ-КОНТРАКТЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОКТРИНАЛ КОНЦЕПЦИЯСИ	45
7. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДА ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР ОРҚАЛИ ИСТЕЪМОЛЧИГА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ ҚОПЛАШГА НИСБАТАН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ҲУҚУҚНИ АНИҚЛАШ	51

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИГА ОИД МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	59
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

9. ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солиҳ қизи ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ	65
10. РАХИМХЎЖАЕВ Рустам Нишонхўжаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
11. ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич, РОМАДАНОВА Таисия Александровна ТРАСОЛОГИК-МЕХАНОСКОПИК ЭКСПЕРТИЗАЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	77
10. АБДУҚОДИРОВА Шахноза Абдуқодир қизи СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ХАТОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРАТАРАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	82

12. САИДОВА Лола Абдувахидовна МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДОСТИЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВНОПРАВИА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ЕЕ ОБЕСПЕЧЕНИИ.....	88
13. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич МЕҲНАТГА МАЖБУРЛАШ: “МАЖБУРИЙ МЕҲНАТ” ВА “ЗЎРАКИ МЕҲНАТ” ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ СТАНДАРТЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШИ	93
14. МАХАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ИШ ВАҚТИ ВА ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН ТАЪТИЛЛАРГА ОИД ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯСИ.....	102
15.МИРХАМИДОВА Маҳиннора Нуруллаевна ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФОРС КЎРФАЗИ МИНТАҚАСИДАГИ АРАБ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	108

ХУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ЮНУСОВ Ҳайдарали Муратович ЮРИДИК ХИЗМАТ ВА КАСБИЙ ФАОЛИЯТ: МЕҲНАТ БОЗОРИДАГИ ИМКОНИЯТЛАР, ЮРИДИК ФАОЛИЯТ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА АДВОКАТЛИК ЛИЦЕНЗИЯСИ (АҚШ ТАЖРИБАСИ)	115
16. САЪДУЛЛАЕВ Алишер Зафар ўғли, ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР	121
15. ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солих кизи

Тошкент давлат юридик университети докторанти

E-mail: zulxumor2021@mail.ru

ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ИБРОҲИМОВА З.С. Оилага қарши айрим жиноятларнинг субъектив томони мотивидаги “паст ният” тушунчаси // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2021) Б. 65-70

 3 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-3-9>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикаси жиноят қончилигида оила ва оилавий муносабатларга қарши жиноятларнинг субъектив томони кўриб чиқилган. Муаллиф томонидан Ўзбекистон ЖКнинг “Оилага, ёшларга ва ахлоққа қарши жиноятлар” номли V бобида белгиланган оила институтига қарши тажовуз қиладиган айрим жиноятлар таркиблари субъектив томонида паст ният мотиви илмий-назарий жиҳатдан таҳлил қилинади. Жумладан, болани алмаштириб қўйиш, фарзандликка олиш сирини ошкор қилиш каби жиноятларни содир этишда айбдорнинг жиний нияти, мотивацияси атрофлича кўриб чиқилган. Муаллиф томонидан оилага қарши жиноятларнинг субъектив томони умумий ва фарқли жиҳатлари таҳлил қилиниб, илмий-назарий хулосаларга келинган.

Калит сўзлар: Оила, болани алмаштириб қўйиш, субъектив томон, айб, мотив, тўғри қасд, ғаразгўйлик ва паст ният.

ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солих кизи,

Докторант Ташкентского государственного юридического университета

E-mail: zulxumor2021@mail.ru

ПОНЯТИЕ «НИЗМЕННЫХ ПОБУЖДЕНИЙ» В МОТИВЕ СУБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ НЕКОТОРЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ СЕМЬИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрена субъективная сторона преступлений против семьи и семейных отношений в уголовном законодательстве Республики Узбекистан. Автором с научно-теоретических и практических позиций анализируются признаки субъективной стороны составов некоторых преступлений против института семьи, определенных в главе V «Преступления против семьи, молодежи и нравственности» УК Узбекистана. Так, всесторонне рассмотрены преступные

побуждения, низменные побуждения как мотивация совершения подмены ребенка, разглашения тайны усыновления. Автором анализируются общие и отличительные аспекты субъективной стороны преступлений против семьи и сделаны научно-теоретические выводы.

Ключевые слова: Семья, подмена ребенка, субъективная сторона, вина, мотивация, прямой умысел, корыстные и низменные побуждения.

IBROKHIMOVA Zulkhumor

Tashkent State University of Law, PhD candidate

E-mail: zulxumor2021@mail.ru

THE CONCEPT OF “BASE MOTIVES” IN THE MOTIVE OF THE SUBJECTIVE SIDE OF SOME CRIMES AGAINST THE FAMILY

ANNOTATION

This article examines the subjective side of crimes against family and family relations in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan. From a scientific, theoretical and practical standpoint, the author analyzes the signs of the subjective side of the elements of some crimes against the institution of the family, defined in Chapter V “Crimes against family, youth and morality” of the Criminal Code of Uzbekistan. Thus, mercenary motives, low implications are comprehensively considered as the motivation for the substitution of a child, disclosure of the secret of adoption. The author analyzes the general and distinctive aspects of the subjective side of crimes against the family and draws scientific and theoretical conclusions.

Keywords: Family, evasion, subjective side, guilt, motivation, direct intention, base motives, mercenary and sordid implications.

Жиноят таркибида субъектив томон муаммоси муҳим жиноят-ҳуқуқий аҳамиятга эга. Ушбу тушунчанинг мазмунини аниқлаш бир қатор назарий ва амалий саволларга (жиноят таркиби тузилиши, унинг субъектив томони ҳажми ва мазмуни) тўғри жавоб беришга имкон беради. Жиноят моҳияти, унинг ижтимоий хавфи кўп жиҳатдан жиноят содир этишга бўлган субъектив мотивация, интилиш, истак, майл билан белгиланади. Жиноят таркибининг бошқа элементларидан фарқли ўларок, жиноят ҳуқуқи нормалари деярли ҳар доим жиноят таркибининг субъектив томонига ишора беради. Қонун чиқарувчи, қоида тариқасида, ушбу элементнинг аломатларини айбдор шахснинг мотивацияси, ҳис-туйғулари ва ҳ.к. орқали ифодалайди.

Жиноятларнинг субъектив томони жиноят қонунида белгиланган, ижтимоий хавфли тажовузнинг ички (рухий) томонини тавсифловчи белгилар мажмуида намоён бўлади, улар айбнинг аниқ шаклида, мотивда, тажовузнинг мақсади ва жиноят субъектининг эмоционал ҳолатидан иборат.

Қасддан содир қилинган жиноятларни квалификация қилиш учун нафақат айбнинг шакли, балки ниятнинг йўналиши ҳам муҳим аҳамиятга эга, бунда муайян ижтимоий хавфли оқибатларга конкрет усуллар орқали эришиш учун субъектнинг маълум майл-истаклар, мотивлар билан тақозо этилган иродавий ҳаракатларини йўналтириш тушунилиши керак.

Айтиш лозимки, мотив дефиницияси жиноят қонунида берилмаган. Ваҳоланки, алоҳида жиноят таркибларини тузишда қонун чиқарувчи турли тушунчаларни мотив ишораси сифатида қўллайди. Шу билан бирга, қарийб барча қўлланадиган мотивацияни белгиловчи тушунчалар тўғридан-тўғри ва қонунни қўлловчи учун мотивни англаб етиш, идрок этиш, талқин этишда муаммо туғдирмайди (тамагирлик, ирқий ёки миллий душманлик ёхуд адоват, диний таассублар ва ҳ.к.). Айни чоғда жиноят мотивини тушуниш, конкрет жиноят таркиби мотиви ўрнида қўлланадиган тушунчага қонун чиқарувчи қандай мазмун сингдираётганига боғлиқ [1].

Тадқиқотчи У.Закирова барча мотив ва мақсадларни жамлаган ҳолда уларни 1) ғаразли; 2) ғаразли бўлмаган; икки гуруҳга ажратишади [2]. Бироқ, назаримизда, мотив ва мақсадларни бу каби фақат икки гуруҳга ажратиш мақсадга мувофиқ эмас. Боиси У.Закирова ғаразли мотив ва мақсадларга қонун чиқарувчи томонидан аниқ-равшан кўрсатилган мотив ва мақсадларни киритади (тамагирлик йўли билан; ғаразгўйлик ниятларида; ғаразгўйлик ёки бошқа манфаатларни кўзлаб; безорилик мотиви; миллий, ирқий, диний ёки ижтимоий камситиш замирида; ўч олиш мотиви мол-

мулкини талон-торож қилиш ва бошқалар). Ваҳоланки, паст ниятлар қонун чиқарувчи томонидан ҳеч қандай шаклда аниқ кўрсатилмайди. Шу маънода О.С.Ивченко томонидан илгари сурилган ўзига хос мотивлар таснифи қизиқиш уйғотади. У жинойтнинг мотивини учта гуруҳга ажратиб кўрсатади: 1) жинойт қонуни маълум бир қилмиш учун жинойий жавобгарлик белгиланишига оид мотивлар (масалан, ўғирлик); 2) жинойт қонунчилигида жазони оғирлаштиришни кўзда тутадиган моивлар (масалан, тамагирлик, безорилик, ўч олиш, миллий, ирқий, диний адоват ёки душманлик мотивлари, бошқа жинойтни яшириш ёки уни содир этишни осонлаштириш мақсади ва бошқалар); 3) жинойт қонунчилигида жазони енгиллаштиришни кўзда тутадиган мотивлар (масалан, раҳм-шафқат мотиви, жабрланувчини азобдан қутқариш мақсади ва бошқалар) [3]. Сўнгги турдаги мотивларга масалан, эвтаназия жинойтини киритиш мумкин.

Бугунги кунда “паст ниятлар” тушунчаси ЖКнинг айрим жинойт таркибларида мавжуд. “Паст ниятлар” атамаси жинойт қонунчилигида анча кенг қўлланилади, у масалан, ЖК 124, 125, 131, 133, 137, 139, 141², 227, 230¹-моддалар таркиби конструктив тузилишига субъектив томоннинг белгиси сифатида қўшилган. Кўп ҳолларда у ғаразли ниятлар билан бирга келади (бунда ғаразли ва бошқа паст ниятлар деб қайд этилади). Демак, ғаразли ният шак-шубҳасиз, паст ниятлардан бири ҳисобланади, лекин, қонун чиқарувчи наздида, бошқа паст ниятлар ҳам мавжуд. Бинобарин, паст бўлмаган мотивлар ҳам кўзда тутилган.

Афсуски, мазкур илмий-назарий ва амалиёт муаммоси, унга юридик адабиётда деярли эътибор қаратилмагани сабабли, янада чуқурлашади. Ҳанузгача жинойт ҳуқуқи доктринасида шахснинг паст ниятлари тўғрисида барқарор илмий қарашлар ишлаб чиқилмаган, қайси мезонларга кўра ва нима учун у ёки бу мотивни паст деб топиш лозимлиги мавҳум. Бугунги жинойт қонунчилигида ҳам мазкур тушунча мазмунини конкрет нормада очмасдан фойдаланилади, олимлар ва мутахассислар томонидан паст мотивлар рўйхати, анча ўзбилармонлик билан, субъектив равишда тузилади.

Юридик адабиётларда пастлик (шухратпарастлик, тубанлик, разиллик, кўрқоқлик, бурчни нотўғри тушуниш ва бошқ.) жуда кенг тушунилади [4]. Жумладан, профессор А.Отажоновнинг ёзишича, жинойт субъектив томони мотивининг “паст ният” тушунчаси жинойт таркибининг ўзига хос мазмунидан келиб чиқади ҳамда у жинойт таркибининг зурурий белгисига киритилган бўлса, фақат айбдорнинг қасди паст ниятларда содир этилган тақдирдагина келиб чиқади. Хусусан, болани алмаштириб қўйиш (ЖК 124-м.) ёки фарзандликка олиш сирини ошкор қилиш (ЖК 125-м. 2-қ. “б” банди) жинойтларида бошқа паст ниятлар деганда, айбдорнинг бола қариндошларидан, боладан ёки фарзандликка олган шахслардан ўч олиш, уларни кўролмастик, зарар етказишни хоҳлаш каби алоҳида ахлоқсизлигидан далолат берувчи хулқ-атвори тушунилади [5. Б. 139, 47,151].

Бундан ташқари, С.И.Никулин фикрига кўра, “паст ниятлар — бу шундай мотивларки, улар одоб-ахлоқ қоидаларини кўпол равишда бузади (масалан, ўч олиш, миллий ва ирқчилик замирида)” [6]. Худди шунга ўхшаш позицияга тадқиқотчи А.И. Чучаев ҳам эгаллайди. Унинг назарида, бошқа паст ниятлар остида ўч олиш, рашк, соғлом болани касалга алмаштириб қўйиш [7]. Бу ерда, сўз одоб-ахлоқ, жамият қадриятларига зид бўлган мотивлар ҳақида боради.

Айрим олимлар, масалан А.Н.Игнатов, конкрет мотивларни паст деб тан олиш масаласини суд ваколатига киритади. Унинг фикрига кўра, паст ниятлар сифатида тамагирлик, ўч олиш, рашк, ҳасад ва бошқа суд паст деб топган мотивлар бўлиши мумкин [8]. Бу фикрни қўллаб-қувватлаш қийин, боиси, жинойт таркиби конструктив элементини талқин қилиш, шарҳлашни судьянинг субъектив ихтиёрига топшириш амалиётда ўзбошимчалик ва судга ишончсизликни келтириб чиқариши аниқ.

Ўз навбатида тадқиқотчи Е.Гиль паст ниятларга, жинойт қонунда жинойий жавобгарлик асоси бўлган, жавобгарликни оғирлаштирувчи ва енгиллаштирувчи, конкрет жинойт таркибларини квалификация қилишда конструктив аломат сифатида қуйидагиларни қўшади. Унга, мисол учун тамагирлик, безорилик, ўч олиш, миллий, ирқий ёки диний адоват замиридаги мотивлар маъқул кўринади [9]. Унинг наздида жинойт қонунда жавобгарликни белгилаш, уни кучайтириш билан боғлиқ бўлмаган барча мотив ва мақсадлар, паст мазмунга эга бўлмаган мотивация ҳисобланади.

Биз бу фикрга ҳам қўшила олмаймиз, сабаби, Е.Гиль асоссиз равишда барча жинойт-ҳуқуқий мотивларни паст мотив туркумига киритиб юбормоқда. Бу эса, назаримизда жинойт қонунини қонунчилик йўлида эмас, балки фалсафа, одоб-ахлоқ ва маданият каби конкрет бўлмаган, баҳоловчи ва мавҳум категорияларга эга соҳаларга тортиб кетмоқда.

Паст ният остида қонун чиқарувчи томонидан конкрет мақсад ва мотивация кўрсатилмасдан, қонун қўлловчининг субъектив ихтиёрига топшириб қўйиши, амалиётда анча муракабликлар

ва турли хил қонунни қўллаш амалиётини шаклланишига олиб келиши мумкин. Фикримизча, юридик матнгда қўлланиладиган ҳар бир атама бир маъноли, синонимия ҳодисасидан холи, расмий сўзлардан иборат бўлиши лозим.

Келинг, юқоридаги муаммоли масалаларни конкрет жинойт таркиблари мисолида кўриб чиқамиз.

Жинойт кодексининг 124-моддасида **болани алмаштириб қўйиш** учун жавобгарлик белгиланган. Болани алмаштириб қўйишнинг субъектив томони айб билан тавсифланади, башарти унинг шакли Жинойт кодексининг нормасида белгиланмаган бўлсада, моддани талқин қилишда аниқ белгиланади. Тамагирлик ёки **бошқа паст** ниятларга ишора қилиш жинойтда айбнинг эҳтиётсизлик шакли мавжудлигини истисно қилади.

Алмаштириб қўйиш фақат қасддан амалга оширилиши мумкин, қолаверса жинойт таркиби формал шаклда тузилганлиги сабабли, қасдни тўғри ёки эгри шаклга ажратиш имкони йўқ. Оқибатлар жинойт таркибининг объектив томони доирасига киритилмаганлиги сабабли, уларга нисбатан руҳий муносабатни қасд таркибига киритиш учун ҳеч қандай асос мавжуд эмас. Демак, болани алмаштириб қўйишдаги қасд формал таркиблар учун хос бўлиб, шахсининг бир болани бошқасига алмаштириб қўйишнинг ижтимоий хавфлилигини англашидан иборат.

Қонун жинойт таркиби субъектив томонининг зарурий белгиси сифатида мотив – **тамагирлик ёки бошқа паст ниятни** кўрсатади. Тамагирлик жинойт содир этиишдан сўнг моддий манфаат кўриш ёки моддий харажатлардан халос бўлиш истагида, бунда, моддий фойдани олиш бирдан ёки келгусида, масалан, шантаж натижасида, кўзланиши мумкин.

М.Х.Рустамбаев фикрича, болани алмаштириб қўйишда паст ниятлар сифатида ўч олиш, ҳасад бўлиши мумкин [10]. Бизнингча, болани алмаштириб қўйишда паст ниятлар нафақат ўч олиш, ҳасад, балки жисмонан ногирон туғилган фарзанди ўрнига соғлом фарзандли бўлиш истаги ва бошқаларда намоён бўлади. Улар, шунингдек, камситиш, болани жинси ёки ташқи қиёфасига қараб, болани алмаштириш истагида ифодаланиши мумкин. Болани маълум тиббий тажрибаларни ўтказиш, унинг органлари ёки тўқималарини трансплантация қилиш учун фойдаланиш, жинсий ёки турли ноқонуний диний маросимларда фойдаланиш истагини ҳам паст ниятларга киритиш мумкин (албатта, бунда тегишли ЖК моддалари билан жинойтлар жами вужудга келади).

Тадқиқотчи У.Закирова тўғри қайд этганидек, паст ниятлар юридик атама ҳисобланмайди, маъно ва мазмун жиҳатдан паст ниятлар номоддий кўринишга эга [2]. Масалан, паст ниятларда фарзандликка олиш сирини ошкор этишда, фарзандликка олиш сирини ошкор этган шахс, фарзандга масалан, “Сенинг отанг ўлган, бу ўгай отанг” дейиши фарзандга руҳий азоб бериши, ўзини камситилгандек ҳис этиши, шарманда бўлиши кабиларни юзага келтириши мумкин. Бу эса айбдорга номоддий (кўнгли тинчиши, қилган ишидан қониқиши, хурсанд бўлиши ва ҳ.к.) кўринишидаги манфаатларга эришишига туртки бўлиши мумкин.

Кўриниб турибдики, паст ниятлар категориясига аксилижтимоийлик даражаси турфа бўлган ниятларнинг жуда кенг доираси киради. Аммо ЖК ушбу субъектив омилнинг мазмунига қараб жавобгарликни алоҳида индивидуаллаштиришга имкон бермайди, бизнингча бу Жинойт кодексидаги камчилик ҳисобланиши мумкин. Ҳозирги вақтда алмаштириб қўйиш ниятлари ўртасидаги фарқлар фақат жазони тайинлашда ўз аксини топиши мумкин, зотан мотивация жинойтнинг ижтимоий хавфлилиги даражасига таъсир қилади.

Ота-оналар ўзаро ихтиёрий равишда фарзандларини алмаштиришга рози бўлиши, масалан, бошқа жинсдаги фарзандга эга бўлишни хоҳлашида намоён бўлган хатти-ҳаракатлар, моҳиятан ахлоқсиз, аммо ноқонуний тусга эга эмас. Шу билан бирга, амалиётда бундай ҳаракатлар “вояга етмаган шахсларни олди-сотдиси” деб баҳоланиши ҳам мумкин. Аммо, бизнинг фикримизча, бундай ҳаракатларни вояга етмаганларни олди-сотдиси билан боғлиқ битимларга киритиш мақсадга мувофиқ эмас, боиси ўз фарзандини эвазига бошқа болани олишни ушбу ҳаракатлар натижасида бирон моддий фойда ёки наф олишга тенглаштириб бўлмайди.

Оила институтига қарши навбатдаги жинойт – бу Жинойт кодексининг 125-моддасида назарда тутилган **фарзандликка олиш сирини ошкор қилиш**. Тадқиқотчи Г.Иномжонованиннг фикрига кўра, етим қолган бола тарбияси учун энг мақбул шароит – уни фарзандликка олиш институтидир [11]. Дарҳақиқат, бола учун бу энг тўғри қарор бўлади, чунки бу болага оила муҳитида яшаб, вояга етишга имкон беради. Буюк мутафаккир ва таълим-тарбия соҳасидаги назариётчи олим Абдулла Авлоний таъкидлаганидек, “...Ҳаёт ҳақиқати тарбия, тарбия ва яна тарбиядир. Абдулла Авлоний таъкидлаганларидек, Бугунги кунда жамиятимизнинг юзини қора қилувчи пасткашлар, ёмонлар,

бебошлар, ўғрилар, гиёҳвандлар ва нашавандлар... кеча тарбияларига эътибор берилмаган болалардир” [12]. Тарбияни эса бола айни оила ичида, оила муҳотида олади. Шу нуқтаи назардан, кўриб чиқилаётган жиноятнинг айнан қандай мотивация сабабли содир этилиши анча муҳим.

Кўриб чиқилаётган қилмишнинг субъектив томони фақат тўғри қасд шаклида намоён бўлиши мумкин. Шахс фарзандликка олувчининг ёки васийлик ва ҳомийлик органининг эркига қарши етим ёки ота-она ғамхўрлигидан маҳрум бўлган болаларни фарзандликка олишнинг қонун билан кўриқланадиган сирини ошкор қилаётгани англаб туради ва бу ҳаракатларни амалга оширишни истайди.

Таҳлил қилинаётган жиноятнинг 2-қисми “б” бандининг субъектив томони зарурий белгиси – бу ғаразгўйлик ёки **бошқа паст** ниятларнинг мавжудлиги. Ғаразгўйлик ниятига маълум мулкӣй фойда олиш истаги билан боғлиқ мотивлар киради. Бошқа паст мотивлар ҳасад, ўч олиш ва бошқаларда ифодаланиши мумкин.

Бизнинг фикримизча, қонун чиқарувчи ғаразгўйлик ёки бошқа паст ниятларни фақат бошқа шахслар учун белгиланган, чунки қасб фаолияти ёки хизмат мавқеига кўра фарзандликка олишни сир сақлаши шарт бўлган шахс томонидан сирни ошкор этиши ўз-ўзидан катта ижтимоӣ хавфга эга.

Бошқа паст ниятларга Жиноят кодексининг 125-моддасига ҳам маълум бўлган мотивлар бўлиши мумкин (масалан, ўч олиш, кўролмаслик, душманлик).

Масалан, суд-тергов амалиётига 11 ёшли неварасига яқинда ўғли билан ажрашган келинидан ўч олиш ниятида унинг асраб олингани ҳақидаги бор “ҳақиқатни” айтган бувининг иши маълум. Бола асраб олингани ҳақида бувиси унинг синфдошларига айтиб берган [13].

Мазкур жиноятлар мотивларини таҳлил қилишда уларнинг пастлиги моҳиятини белгилаш айниқса муаммоли бўлиб, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган ходимлари “ўзбошимчалиги” учун имкониятларни сезиларли даражада кенгайтиради. Қолаверса, тадқиқотчилар С.Ибрагимов [14] ва М.Карасевалар [15] ҳаққоний равишда таъкидлаганидек, жиноят қонунида паст мотиви таърифи ва мазмуни кўрсатилмагани, жиноят-ҳуқуқӣй нормани қўллашда хатолар ва ноаниқ ҳолатларни келтириб чиқаради, охир-оқибат, бу жиноӣй қилмиш учун одилона жазо тайинлашда ва жиноятларни профилактика қилишда ўзининг салбий таъсирини кўрсатади. Дарҳақиқат, қонун нормасида жиноӣй ниятларни аниқлаштириш, жиноятни тўғри квалификация қилишнинг бош талабидир.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда куйидагиларни тақлиф қиламиз:

биринчидан, Жиноят кодекси 124 ва 125-моддаларида “паст ниятлар” категориясини диспозициядан чиқариб ташлаш ва уни “**бошқа шахсий манфаатдорлик**” мотиви билан алмаштириш;

иккинчидан, жиноят ҳуқуқи доктринасида мавжуд ишланмалардан фойдаланган ҳолда, паст мотивларни норматив тартибга солишни такомиллаштириш мақсадида, ҳар бир паст мотив кўрсатилган жиноят таркибини танқидий қайта кўриб чиқиш, ва имкон қадар таркиб конструкциясида очиб бериш;

учинчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан судларга паст ниятларда содир этиладиган жиноятларни тўғри квалификация қилиш бўйича маҳсус тушунтириш бериш мақсадга мувофиқ.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, инсоннинг барча ҳаракатлари аниқ мақсадга йўналтирилган муайян мотивлардан иборат. Исталган ҳуқ-атворга мотив ва мақсадни ҳисобга олмай тўғри баҳо бериб бўлмайди. Шу сабабли жиноят мотиви ва мақсадини тўғри англаш ва аниқлаш, хусусан жиноят қонунчилигида “паст ният” мавҳум категориясини чиқариб, ўрнини конкрет жиноят таркибидан келиб чиқиб, мотивацияни ёйиқ ҳолда тавсифлаш, амалиётда қонунни қўлловчига жиноятни очиш, квалификация қилиш, жазо тақинлаш ва келгусида жиноятларнинг олдини олишга самарали хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ибрагимов С.М. К вопросу о низменном мотиве преступления // <https://wiselawyer.ru/poleznoe/25821-voprosu-nizmennom-motive-prestupleniya>.

2. У.Закирова ЗНАЧЕНИЕ ПРЕСТУПНОГО МОТИВА И ЦЕЛИ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ ДЕЯНИЯ // Review of law sciences. 2018. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/znachenie-prestupnogo-motiva-i-tseli-pri-kvalifikatsii-deyaniya> (дата обращения: 27.06.2021).

3. Ивченко О.С. Проблемы мотива и цели убийства в уголовном праве России: Автореф. дис.... канд. юрид. наук. М., 2002. С. 14.
4. М.Х. Рустамбаев. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. Том 1. Тошкент. – Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ҳарбий-техника институти, 2018. – С.243.
5. Отажонов А.А. Шахсга қарши жиноятлар: Ўқув қўлланма. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. – 294 б.
6. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. В.И. Радченко. М., 2000. С. 301.
7. Постатейный комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. А.И. Чучаева. М., 2004. С. 348.
8. Гиль Елизавета Александровна Классификация и значение мотивов и целей преступления // Наука и образование сегодня. 2019. №5 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/klassifikatsiya-i-znachenie-motivov-i-tseley-prestupleniya> (дата обращения: 27.06.2021).
9. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под общ. ред. В.М. Лебедева. М., 2004. С. 355.
10. М.Х. Рустамбаев. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. Том 3. Тошкент. – Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси ҳарбий-техника институти, 2018. – С.218.
11. Иномжонова Г.С. Бола ҳуқуқларини таъминлашда фарзандликка олиш институти. (ФҲДЁ, нотариат, судлов органлари ходимлари учун амалий қўлланма) Т.: Юристар малакасини ошириш маркази, 2017.
12. Фарфиева К.А. Замонавий оила институтини мустаҳкамлашда ўзбек аёлининг ахлоқ-одоби - асосий мезон // “Ўзбекистонда замонавий оила ривожланишининг долзарб масалалари” мавзусидаги республика илмий-амалий анжумани материаллари. – Самарқанд: 2019. – 183 бет.
13. Рарог А. Усмотрение правоприменителя при квалификации преступлений // Уголовное право. - 2000. - № 1. - С. 42
14. С.М.Ибрагимов. Уголовно-правовая и криминологическая характеристики низменных мотивов в преступлениях против личности. // <http://lawtheses.com/ugolovno-pravovaya-i-kriminologicheskaya-harakteristiki-nizmennyh-motivov-v-prestupleniyah-protiv-lichnosti#ixzz6xUgKupJf>
15. Карасёва М.Ю. МОТИВ И ЦЕЛЬ КАК ФАКУЛЬТАТИВНЫЙ ПРИЗНАК СУБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 10-1. – С. 158-161; URL: <http://applied-research.ru/ru/article/view?id=10309> (дата обращения: 27.06.2021).